

Suomen Luther-säätiön synty

Pastori, Suomen Luther-säätiön dekaani Juhana Pohjola

”Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen nimeen. Olemme kaikki tässä koolla siinä tarkoituksessa, että jos Jumala suo, perustaisimme Jumalan sanaa ja omaa rakasta kristillistä kirkkoamme eteenpäin vievän järjestön nimeltä Suomen Luther-säätiö, jonka säännöt julkaistaan suomeksi, ruotsiksi, englanniksi ja saksaksi, koska meillä on myös ulkomaisia valtuutettuja asiamiehiä. Tämä säätiö ei tietenkään ole mikään alku. Se on osa sitä elämän liikettä, joka alkoi siitä, kun Jumalan Poika itse tuli ihmiseksi ja kun kirkko siinä mielessä syntyi – siinä mielessä, kun sitä kutsumme apostolin mukaan Kristuksen ruumiiksi. Tämän kirkon ensimmäinen jäsen oli autuas neitsyt Maria, jolla ei ole mitään muuta erityisasemaa, kuin että hän sai tämän jalon tehtävän. Niin kuin isät ovat opettaneet, Jumalan sana ja usko puhdistivat hänet niin, että hän voi synnyttää Jumalan Pojan. Ja tämän tehtävän, mikä hänelle tuli, sai kuulla myös hänen kasvatustisänsä. ’Sinun on annettava hänelle nimi Jeesus, sillä Hän on vapahtava kansansa heidän synneistään.’

Tämä elämän liike on tosin kristillisen teologian mukaan alkanut jo aikaisemmin, sillä vanhan liiton pyhät ovat lupauksen evankeliumin varassa olleet kirkon jäseniä. Lutherin mukaan nimenomaan Aabraham on suurin pyhä, koska hän uskoi lupauksen ja Jumala luki sen hänelle vanhurskaudeksi. Ja onpa meillä Raamatun pohjalta se ihmeellinen ajatus, että Kristuksen pyhä kirkko on ollut jo ennen maailman perustamista, kun Jumala Kristuksessa valitsi ne, jotka hän oli hyväksi nähnyt. Ja tämä valinta on nimenomaan valintaa Kristuksen kirkkoon. Hän on ennen maailman perustamista valinnut meidät Kristuksessa eikä tästä saa tehdä mitään järkeisoppista determinismiä, vaan se on Jumalan iankaikkinen aivoitus ja armopäätös, joka merkitsee armovalintaa juuri Kristuksen ruumiin jäsenyyteen. Tähän pitkään elämän liikkeeseen sisältyy kuitenkin myös synnin tähden sellaisia vaihteita, jotka ovat olleet kirkolle hyvin vaikeita. Niin kuin Luther autuasta Augustinusta seuraten opettaa, Kainin kirkko ja sen kautta itse Saatana ei lakkaa milloinkaan taistelemasta Aabelin, so. Kristuksen, kirkkoa vastaan. Siitä meillä on Uudessa testamentissa jo esimerkki, Pietarin lankeemus ja sen jälkeen saatu synninpäästö ja uskon ja rakkauden tunnustus: ’Sinä tiedät, että olet minulle rakas.’ Ja siihen kuuluu tämä tehtävä: ’Ruoki minun karitsoitani.’ Sen vuoksi juuri kirkon vaikeina aikoina tämä asia tulee ikään kuin polttavana kutsuna ja kysymyksenä meille jokaiselle. Herra Jeesus, taivaaseen korotettu ja sanassa ja sakramentissa keskellämme oleva Vapahtajamme kysyy: ’Olenko minä sinulle rakas?’ Ja tähän me vastaamme apostoli Paavalin kanssa: ’Kristuksen rakkaus vaatii meitä, jotka olemme tulleet tähän päätökseen. Yksi on kuollut kaikkien puolesta.’

Tämä on se näky, jonka pohjalta ja jonka innoittamana me olemme rohjenneet tässä historiallisessa tilanteessa ryhtyä tähän hankkeeseen Jumalan siunaukseen ja hänen sanaansa ja lupaukseensa luottaen. Meillä ei ole tässä muita mahdollisuuksia, kuin mitä meille annetaan ylhäältä. Tämän kutsun tulosta on kaikki se inhimillinen ja tarpeel-

linen ulkonainen apu, avustus, kanssapalveleminen ja keskinäinen yhteys, jonka ilmausta on tämä perustajajäsenten kokoontuminen. Me emme ole nyt liikkeellä missään muussa tarkoituksessa, kuin tässä positiivisessa tarkoituksessa, että Jumalan seurakunnan vähin toiminto, eli kristillinen jumalanpalvelus voisi jatkua apostolisena Suomen evankelisen kirkon keskellä niin kuin me toivomme vieläkin. Ja sitä varten meidän on kaikkien oltava yhteisvastuussa ja luotettava siihen, että Jumala itse vastaa sanastansa ja antaa meille kunakin hetkenä sen siunauksen ja sen avun, mitä me tarvitsemme.”

Näillä sanoilla rovasti Simo Kiviranta tervehti hänen ja Kirsti-vaimonsa kodin tilavaan olohuoneeseen kokoontunutta väkeä, joka piti Suomen Luther-säätiön perustamiskokouksen 24.10.1999 Espoossa. Osallistujia oli kolmekymmentä. Kokouksen puheenjohtajaksi valittiin Erkki Pitkäranta ja sihteeriksi Juhana Pohjola. Säätiön peruspääomaksi vahvistettiin 150 000 markkaa ja säännöt hyväksyttiin. Säätiön hallituksen jäseniksi nimettiin Pekka Huhtinen, Mia Keskinen, Simo Kiviranta, Erkki Leino, Erkki Pitkäranta, Juhana Pohjola, Vesa Viisteensaari ja Matti Väisänen. Paikalla olleet allekirjoittivat säädekirjan ja poissaoleville perustajajäsenille (yhteensä 73) se lähetettiin allekirjoitettavaksi. Perustamiskokous päätettiin Te Deum -virteen. Säädekirja ja säännöt lähetettiin Patentti- ja rekisterihallituksen vahvistettaviksi. Päätös luvan saamisesta ja sääntöjen vahvistamisesta saatiin säätiörekisteristä 5.1.2000. Näin Suomen Luther-säätiö oli syntynyt.

Miten tähän oli tultu? Miksi uutta säätiötä tarvittiin? Mikä oli sen työnäky? Mitä reaktioita säätiön perustaminen herätti? Näihin kysymyksiin yritän vastata. Kirjoituksessani on kyse silminnäkijätodistuksesta eikä ulkopuolisen tarkkailijan ja tutkijan arvioinnista. Kirkkohistorian kirjoittajille tulee ehkä joskus myöhemmin vuoronsa. Kerron omasta tiestäni Luther-säätiöön. Näkökulmani on luonnollisesti hyvin henkilökohtainen, mutta toivottavasti se ei rasita lukijaa subjektiivisuudellaan. Tässä minun matkakertomukseni.

1. Näköaloja rapakon takaa

Ensimmäisen kerran tulin kosketuksiin uuden säätiön perustamisajatuksen kanssa 24.10.1998. Olin silloin vaimoni kanssa opiskelemaan Yhdysvalloissa, Missouri-synodin Fort Waynen pappiseminaarissa. Olin valmistunut Helsingin teologisesta tiedekunnasta keväällä 1997, ja lähdimme jatko-opiskeluihin syksyllä. Kulunut vuosi oli ollut teologisesti ja hengellisesti antoisa. Tein tutkielmani siellä kirkkokysymykseen liittyvästä aiheesta ja luonnollisesti peilasin mielessäni Suomen tilannetta jatkuvasti. Tunnustuksellisen seminaarin, paikallisseurakunnan ja kirkkokunnan keskellä eläminen oli merkittävää. Emme varmasti olisi Päivi-vaimoni kanssa samalla innolla uskaltaneet hankkeeseen mukaan, jollemme olisi saaneet sen vuoden aikana sellaista kantavaa ja turvallista kokemusta: Tunnustuksellinen luterilaisuus on elävää! Jumalan sana ja sakramentit todella synnyttävät ja kantavat seurakuntia!

Sain sinä päivänä sähköpostia enoltani lähetysaarnaaja Anssi Simojoelta, joka pitkään oli ollut eturivin hengellinen visionääri luterilaisen tunnustusliikkeen rakenta-

misessa Suomessa. Hän oli keskustellut pitkäaikaisten ystäviensä Simo Kivirannan ja pastori Sakari Korpisen kanssa tunnustuksellisesta luterilaisesta työstä Suomessa. Oli syntynyt ajatus säätiöstä. Sähköpostiviestissä oli alustava hahmotelma: *”Säätiö tukisi tunnustuksellista luterilaista toimintaa mahdollisimman paljon yhteistyössä olemassa olevien järjestöjen kanssa, mutta näistä riippumattomana. Ohjelmaan kuuluisi vaihtoehtojumalanpalveluspaikkojen ja niiden toimittajien hankkimista. Myöhemmin meillä olisi paikat, mihin vihkiä pappeja, jos kirkko tulee sellaisesta kieltäytymään.”* Julkaisutoiminta, opiskelijoiden lähettäminen tunnustuksellisiin seminaareihin, kansainväliset yhteydet ja oman toimintakeskuksen synnyttäminen olivat myös heti pöydällä. Näissä kaavailuissa minua oltiin kutsumassa vetämään tätä hanketta. Tämä oli suuri rukousvastaus omille pohdinnoilleni. Juuri tällaisessa halusin olla mukana! Siinä vaiheessa nähtiin myös selvästi, mikä edesauttaisi uuden säätiön hyväksymistä: jos peruspääoma tulisi lahjotuksina Yhdysvalloista ja Kanadasta, ei tarvitsisi heti nojautua Suomessa jo valmiiksi uhraavien uskovien varoihin. Näitä varoja ei kuitenkaan rapakon takaa tullut. Ilahduttavasti kyllä joitakin ystäviä Thunder Baysta halusi osallistua säätiön perustamiseen. Mutta hyvä niin, sillä olihan meidän opittava ottamaan kokonaisvastuu työstämme. Kyse oli kokonaan uuden ajattelutavan opettelemisesta ilman kirkon verorahoja. Niin kuin kaikki lähetyseurakunnat, mekin olemme opetelleet kolehtihaavista elämistä.

Tärkeäksi linkiksi kuitenkin muodostui Anssi Simojoen työnantaja Keniassa, Lutheran Heritage Foundation (LHF), joka kääntää ja julkaisee luterilaista kirjallisuutta kaikkialla maailmassa. Halusimme tulla osaksi tätä verkostoa. Ennen lähtöämme Fort Waynesta tapasin LHF:n edustajaa, jolle innostuneena kerroin tästä suunnitelmastamme. Hän katsoi minuun ja sanoi: *”Et sinä ole niin fiksu, että olisit ainoa, jolla tämä näky olisi. Kysymys onkin, oletko sinä valmis todella tekemään jotakin sen eteen.”* Ja amerikkalaisen pragmaattisesti hän päätti keskustelun mainosiskulauseeseen: *Just do it!* Tässä olikin ilmaistu säätiön tuleva koetinkivi: asioita ei voisi vain ratkoa teoreettisella teologisilla kartoittelutyöllä tai julkilausumilla, vaan käytännön toimenpiteillä ja heittäytymällä elämään työnäkyä todeksi. Käytännön työ yhteisöjen rakentamiseksi olisi hidasta ja vaativaa, mutta samalla se olisi ainoa argumentti, jolla olisi lopulta merkitystä ja joka kuultaisiin.

Näky uudesta säätiöstä, tunnustuksellisista jumalanpalvelusyhteisöistä ja nämä kehottavat sanat korvissa soiden tulimme joulukuussa 1998 takaisin Suomeen. Minulla ei ollut mitään työpaikkaa tiedossa, mutta piirustukset olivat siis jo valmiina siitä, mitä rupeaisimme rakentamaan. Luther-säätiön syntypajaksi tuli Simo Kivirannan työhuone, jossa olin joko paikan päällä tai jonne olin puhelimitse yhteydessä lähes päivittäin tammikuusta 1999 alkaen. Simo oli ollut minulle hengellinen isä opiskeluajoista alkaen. Sairautensa takia aina kodistaan tavoitettavalta opettajalta löytyi aikaa teologian opiskelijoille. Herätysliikeväen suuresti arvostama teologinen suunnannäyttäjä Simo Kiviranta heittäytyi kaikilla voimillaan ja koko arvovallallaan Luther-säätiötä perustamaan. Hänestä tuli Luther-säätiön perustajaisä ja hallituksen ensimmäinen puheenjohtaja. Hän toi mukanaan sen teologisen painon, hengellisen jatkuvuuden ja turvallisuuden, jota uusi järjestö tarvitsi. Etuoikeutenani oli olla Si-

mon sihteerinä ja työtoverina Luther-säätiössä hänen kuolemaansa asti tammikuussa 2004. Säätiön perustamisen valmisteluvaihe ei tapahtunut missään tyhjiössä, vaan päinvastoin niin kirkossa kuin herätysliikkeissä elettiin suurilla kierroksilla.

2. Sähköistyneelle kirkolliselle kentälle

En näe Luther-säätiön syntyä reaktiona jollekin tietylle tapahtumalle kirkossa tai herätysliikkeissä. Se ei ollut protesti tai nopeasti kyhätty varasuunnitelma. Se nousi tarpeesta löytää kestävää hengellistä perustaa jalkojen alle tilanteessa, jossa liberaalit teologiset ja postmodernit kulttuuriset virtaukset olivat huuhtoneet jo pitkään seurakuntien elämää erityisesti kaupungeissa. Sekä teologinen että sosiologinen tarve tunnustuksellisille ja kodinomaisille jumalanpalvelusyhteisöille oli ilmeinen.

On selvää, että säätiökin tietyltä kantilta on aikansa lapsi. Kulttuurimurroksessamme isot instituutiot heiluvat, niiden asema kyseenalaistetaan eikä auktoriteetti ole annettua vaan pikemmin ansaittua. Suomen ev.lut. kirkkokaan ei ole ollut immuuni tälle vaikutukselle. Suuntana ovat olleet vapaat uskonnolliset markkinat, joissa monopoliasemia ei tunneta. Nestemäisen liikkuvassa kaupunkikulttuurissa kaikki kilpailevat samalta viivalta ihmisten ajasta ja huomiosta. Siksi paikalliseurakuntarakenteiden vierelle ja ulkopuolelle olikin alkanut syntyä erilaista verkostoa, yhteisöä, solua ja piiriä. Meidän kysymyksemme ei ollut, syntykö tällaisia vaihtoehtoisia ryhmiä ja rakenteita, vaan mille teologiselle pohjalle jatkuvasti uudet syntyvät yhteisöt rakentuvat. Me halusimme rakentaa luterilaisia jumalanpalvelusyhteisöjä. Halusimme rakentaa alttarilta ja saarnastuolista kumpuavaa spiritualiteettia. Halusimme olla missionäärisiä tarjoamalla seurakuntakodin, johon kutsua viluisia ja yksinäisiä. Halusimme mukautumatta seistä luterilaisen tunnustuksen pohjalla. Ja tämä luterilainen usko oli monilla tavoin ryvetetty kirkossa ja haastettu herätysliikkeissä näinäkin vuosina. Tässä joitakin kuumia keskustelukysymyksiä.

Tapaus Kylliäinen

Maaliskuussa 1998 Helsingin tuomiokapituli päätti piispa Eero Huovisen johdolla, että pastori Antti Kylliäisestä tehtyt kantelut eivät johda käytännön toimenpiteisiin. Piispa asettui näin puolustamaan kristinuskon perustotuudet kiistäneen pastorin oikeutta ”asettaa kriittisiä kysymyksiä”. Tämä oli tärkeämpää kuin mitä Pakilan rippikouluissa ja saarnastuolista opetettiin. Näin piispa Huovinen käytännön teoilla veti maton alta pois kirjoittamaltansa uudelta Katekismukselta, joka oli paria kuukautta aikaisemmin jätetty ehdotuksena piispainkokoukselle. Kirkossa voi elää täysin vastakkaisia teologisia käsityksiä, kunhan se tapahtuu piispan pastoraalisessa keskusteluyhteydessä. Oppi ei niinkään merkitse, järjestys kyllä. Pastori Kylliäinen olikin omien sanojensa mukaan ”etsinyt uusia tapoja ymmärtää vanhoja ajatuksia”. Kaikki pääsevät taivaaseen. Tämä prosessi ei ollut mitenkään ainutlaatuinen lähikirkkohistoriassa, mutta paljasti taas kipeällä tavalla, miten kirkkomme muurien

ainut ongelma ei todellakaan ole aukko naispappeuden kohdalla vaan massiivinen sortuma Raamatun ilmoitussanan kaikkien uskon totuuksien kohdalla. Eihän Huovisen haluttomuus toteuttaa virkansa velvollisuuksia Kylläisen kohdalla ollut vain ilmaus yhden rikan sallimisesta keitossa. Se oli sen huokaamista, että jos tähän puututaan, niin kuinka monta kymmentä 'kyllyäistä' hänen pitäisikään hiippakunnastaan sen jälkeen vielä erottaa mediatuomioistuimen edessä. Kirkollinen keitto oli muuttunut. Rikaksi soppaan näyttivätkin nyt jäävän ne, jotka käytännössä pitäytyivät vanhaan oppitunnutukseen myös järjestyksen rikkomisen uhalla.

Yhteinen julistus vanhurskauttamisesta

Huhtikuussa 1998 järjestettiin Meilahden kirkossa herätysliikeväen Tunnustuspäivät. Syy olikin polttava. Siellä annettiin vielä viimeinen vetoomus kirkolliskokoukselle, ettei se hyväksyisi Yhteistä julistusta vanhurskauttamisopista. Tämä julistus oli Luterilaisen maailmanliiton ja roomalaiskatolisen kirkon Kristittyjen ykseyden edistämisen neuvoston edustajien yhdessä muotoilema asiakirja, joka käsitteli kristillisen uskon ydinkysymystä ihmisen pelastuksesta. Kirkolliskokous hyväksyi sen äänin 88-17. Sitä oli edeltänyt vilkas teologinen keskustelu julkilausuman teologisesta sisällöstä. Suuri huoli tiivistettiin kirjaan Turhentuuko uskonpuhdistus? Kirkolliskokouksen päätös merkitsi, että luterilaisen uskon silmäterään oli pistetty tikulla. Ekumeeninen romanttisuus ja intoilu kutisti opin jumalattoman vanhurskauttamisesta yhdeksi korostukseksi ja teologiseksi suunnaksi pelastuksen asioissa. Ne, jotka virkakysymykseen väsyneinä olivat halunneet puhua uskon keskeisimmistä asioista, saivatkin nähdä, että kirkkomme kalleinkin aarre oli suhdannetavaraa. Hämmentävää oli myös todeta, miten virkakysymyksessä tiivistyneet tunnustukselliset rivit rakoilivat äänestyksessä.

Kirkkokysymys

Yhteisen julistuksen hyväksyminen sai aikaan monissa piireissä kuumen keskustelun kirkkoon kuulumisesta. Moni minunkin tuttavani erosi. He näkivät, että raja oli ylitetty. Vuosituhannen vaihteessa syntyi uusia pieniä luterilaisia kirkkoja, jotka eivät löytäneet yhteyttä keskenään tai vanhojen vapaiden luterilaisten kirkkojen kanssa. Herätysliikkeissä jouduttiin taas selvittämään, miksi kuulua kirkkoon tämänkin jälkeen. Uusien luterilaisten kirkkojen syntyminen nähtiin huonona vaihtoehtona. Evankelisella liikkeellä oli omat kipeät muistonsa ja vanhat linjauksensa luterilaisten vapaakirkkojen syntymisestä 1920-luvulta. Viidennessä liikkeessä taas nähtiin suuresti arvostetun professori Osmo Tiirilän kirkosta ero vuonna 1962 profeteettisena tekona, mutta hyödyttömänä mallina seurattavaksi.

Maisema näyttäytyi monille tällaisena: joko vapaa luterilainen kirkko tai sitten Suomen ev.lut. kirkko kaikista puutteistaan huolimatta. Ei haluttu katkaista yhteyttä kotiin, mutta koti ei vain monin paikoin tuntunut kodilta enää. Ei haluttu astua ulos eristäytymisen vaarasta, vaan haluttiin jäädä sisälle mukautumisenkin uhalla.

14 Suomen Luther-säätiön synty

Luther-säätiön synty toi tähän jumittuneeseen keskusteluun ja mustavalkoiseen kuvaan toisen sävyn. Työnäkymme toi uuden vaihtoehdon: rakentaa taloudellisesti ja toiminnallisesti itsenäisiä luterilaisia jumalanpalvelusyhteisöjä katkaisematta kuitenkaan siteitä hengelliseen jatkuvuuteen ja kristikansaansa Suomen ev.lut. kirkossa.

Sleyn kirkollistaminen

Luther-säätiön perustamisvuonna kirkollisen median ryöpytyksessä oli pitkään ollut Suomen Luterilainen Evankeliumiyhdistys (SLEY). Tämä vanha 1873 perustettu Martti Lutherin teosten kustantaja ja luterilainen lähetysliike oli viettänyt juuri 125-vuotisjuhliansa. Pitkä Siionin Kanteleen uudistustyö oli myös saatu arvokkaaseen päätökseen. Juhlahumu ja iloinen laulu vaihtuivat kuitenkin myrskyyn ja huutoon keväällä 1999. Vaikea taloudellinen tilanne pakotti Sleyn hallituksen henkilöstöleikkauksiin. Saneerauspäätökset johtivat 20 ihmisen henkilövähennyksiin. Yksi erotetuista oli lähetysjohtaja Tuula Sääksi, joka tunnetusti oli vetänyt eri linjaa naispappeuskysymyksessä kuin Sleyn virallinen kanta. Oliko Sley tunnustuksellinen vai yleiskirkollinen lähetysjärjestö – tämä linjakysymys oli aiheuttanut paljon jännitettä koko 90-luvun ajan. Se konkretisoitui naispappeuskysymyksessä. Lähetysjohtajan erottaminen nähtiin linjaratkaisuna. Tämä sai aikaan valtavan Kotimaa-lehden masinoiman mediavyöryn. Sley haluttiin kirkollistaa. Raamattu- ja tunnustusliikkeen sijasta haluttiin painottaa kirkon virallisen lähetysjärjestön asemaa ja yhteyksiä paikallisseurakuntiin. Johtokunnan puheenjohtaja Erkki Pitkäranta erosi painostuksen alla.

Tähän vaiheeseen ajoittui Sleyn sääntöuudistus, jossa johtokunnan jäsenet vaalikollegion sijasta valittiinkin suoralla jäsenäänestyksellä. Kesän-99 evankeliumijuhlilla Alavudella valittiin kokonaan uusi johtokunta. Sleyn vanhalla virkakannalla olevien jäsenten rivit olivat sekaisin, kun taas kirkollistamislinjaa edustavat ehdokkaat olivat yhtenäisydessään organisoineet hyvin paikalle kannattajiaan, ja he saivatkin selvän enemmistön johtokuntaan. Sleyssä oli tapahtunut teologinen vallanvaihto. Muistan paikalla olleena hyvin, miten monet kulkivat uusi Siionin Kannel kädesään ja tuskaisena hyräilivät Alavuden juhlakentällä ”*Kun pimeys on laskeutunut ylle Pohjanmaan...*” (SK 433). Sleyn keikauksella oli kyllä vaikutus Luther-säätiön syntyvaiheisiin, mutta se ei synnyttänyt Luther-säätiötä. Työnäky ja suunnitelmat olivat hioutuneet jo ennen näitä tapahtumia.

Oulun junan tyssäminen

Arkkipiispa John Vikströmin aika oli päättynyt kirkon johdossa 1998. Suurten yhteiskunnallisten suitsutusten saattamana tämä naispappeuden läpi vienyt arkkipiispa jäi eläkkeelle. Turun piispantalon uudelta isännältä tunnustukselliset luterilaiset odottivat saavansa yhden tärkeän vastauksen: miten vanhalla virkakannalla olevien nuorten teologien pappisvihkimykset järjestyvät piispa Olavi Rimpiläisen eläkkeelle lähdön jälkeen? Tätä delegaatio ennakkoon erikseen kysyi vaalin voittaneelta tuo-

miorovasti Jukka Paarmalta, joka lupasi, että asia varmasti järjestyy. Oulun juna oli kulkenut pitkään, mutta tiedossa siis oli, että pian se vuoro lakkautuu. Piispa Rimpiläinen oli ollut pitkään kirkollinen sateenvarjo, joka oli levittäytynyt niin Paavalin synodin kuin Suomen teologisen instituutinkin ylle. Tämä varjo vedettiin kiinni tilanteessa, jossa myrskypilvet koko ajan tiivistyivät. Herätysliikkeet ja pohjoisen hiippakunnan seurakunnat eivät saisi entiseen tapaan vihittyjä pastoreita. Uusi vaihe oli edessä. Kun piispa Rimpiläinen käveli ulos koko liturgisessa komeudessaan Turun tuomiokirkosta keskikäytävää pitkin vihittyään ensin uuden arkkipiispan, koska ei halunnut osallistua naispapin toimittamaan ehtoollismessuun, yksi aika-kausi oli päättymässä. Kirkon johtoon jäivät ne, jotka eivät enää Joosefista mitään tienneet, ja jos tiesivät, niin halusivat unohtaa.

Omasta puolestani olin ehkä liiankin huoleton vihkimyksen saamisesta. Kun Luther-säätiö oli juuri perustettu, keskustelin Olavi-piispan kanssa, joka isällisen lämpimästi ja jämäkästi ohjasi minua. Puhelimessa hän käski minua ottamaan kynän sekä paperin. Sitten hän saneli, mitä kirjoittaa pappisvihkimysanomukseen tuomiokapitulille. Kun panin vastaan ja sanoin, että työnantajaani Luther-säätiötä ei ollut vielä edes rekisteröity, hän vastasi, ettei se ole este. Kun vielä sanoin, ettei säätiö pysty maksamaan minulle heti kunnan palkkaa, piispa vastasi, ettei häntä kiinnostanut, mitä palkkaa minä saan. Lähetä anomus ja tule vihittäväksi, näin kävi käsky Oulusta. Sain vihkimyksen paimenvirkaan Oulussa 18.12.1999 vielä perusteilla olevan säätiön palvelukseen, ilman tietoa palkasta. Virkamääräykseni annettiin Luther-säätiön työhön jumalapalvelusyhteisöjä rakentamaan! Tätä tuomiokapitulien määräystä olen sitten yrittänyt parhaani mukaan toteuttaa. Näin tässä ordinoijalta suurta paimenmieltä: jatkuvuudesta on huolehdittava.

Piispa Olavilla ei ole ollut Luther-säätiön työssä näkyvää roolia, mutta hän on tunkenut niin minua kuin nuoria teologejaikin erityisesti silloin, kun pohdimme pappisvihkimyksiä Ruotsin Lähetyshiippakunnassa. Hän oli ensimmäisten joukossa rohkaisemassa meitä näihin pappisvihkimyksiin. Entinen tuomiokapitulien puheenjohtaja on opastanut Ruotsiin lähtijöitä: *”Ainoa tapa miten tunnustuksellisia pastoreita voi jatkossa olla kirkossamme on se, etteivät he ole kirkkomme tuomiokapitulien alaisia.”* Piispan sauvan hän on laskenut, mutta papillisia tehtäviä hän on vielä toimitannut. Olli-piispa onkin usein nähty kirkkovieras Oulun Timoteus-yhteisössä.

3. Luther-säätiön perustamiskeskustelut

Valmistelut Suomen Luther-säätiön perustamiseksi alkoivat keväällä 1999. Alkuvaiheessa oli ajatuksena myös etsiä samalla mahdollista toimitilaa. Ymmärsimme, että kauan aikaa eivät ev.lut. kirkon tilat olisi käytössä. Toiveena oli myös saada lahjoitus, joka mahdollistaisi tilojen hankkimisen Luther-säätiön keskuksiksi. Katsastimme useat eri vaihtoehdot Helsingissä. Etsimme vanhoja sakraalitaloja, joiden käyttötarkoitus oli muutettu tai oltiin muuttamassa. Kohteita löytyi, mutta asiasta ei kuitenkaan tullut mitään. Kävimme Sakari Korpisen kanssa kysymässä ravintolaksi

muutetun Malminkadun entisen Luther-kirkon hintaakin! Jälkikäteen katsottuna meidät aivan oikein ohjattiin satsaamaan kaikkemme elävistä kivistä rakennettavaan temppeleihin kuolleiden kivien sijasta. Emme osanneet edes silloin ajatella sellaista vaihtoehtoa kuin adventtikirkkojen vuokraaminen!

Ensimmäinen konkreettinen toimi säätiön perustamiseksi tehtiin 13.7.1999. Silloin avasin tilin perusteilla olevan Suomen Luther-säätiön peruspääoman saamiseksi. Minimipääoma säätiön perustamiseen oli tuolloin 150 000 markkaa. Yleensä säätiö perustetaan testamentin tai suuren kertalahjoituksen yhteydessä. Mutta meidän aikomuksemme oli kerätä se monilta eri lahjoittajilta. Samanaikaisesti Simo Kivirannan kanssa olimme tehneet Luther-säätiön sääntöehdotusta. Kun olimme tässä vaiheessa, kutsuimme Simon kotiin Espooseen joitakin hankkeesta kiinnostuneita keskustelemaan säätiön perustamisesta. Monia keskusteluja eri ihmisten kanssa oli toki käyty aikaisemmin, mutta ensimmäinen virallisuontoinen kokous, josta tehtiin pöytäkirja pidettiin 10.8.1999. Siinä käytiin periaatekeskustelua kolmesta tärkeästä kysymyksestä.

Miksi säätiö ja tällaisella nimellä?

Kokouksessa keskusteltiin miksi perustaa säätiö eikä yhdistystä. Pöytäkirjassa lukee: *”Todettiin, että kirkon historia on osoittanut - erityisesti viimeaikaiset tapaukset Sleyssä, että yhdistysmuodossa tunnustuksellista identiteettiä on vaikeampi säilyttää kuin säätiömuodossa.”* Kesän Sley'n Alavuden-vuosikokouksen kokemukset olivat siis hyvin pinnalla. Mutta toki alunperinkin oli ajatus säätiöstä ollut esillä. Säätiösähän ei varsinaisesti ole jäsenistöä, vaan hallitus vastaa toiminnasta yksin Patentti- ja rekisterihallituksen valvonnan alla. Se on siis epädemokraattisempi, mutta se ei aina ole huono asia Jumalan valtakunnan työssä. Jotta hallituksen jäsenet varmasti pysyisivät tunnustuksessa, sääntöihin myöhemmin kirjattiin vuosittainen tunnustuspykälän allekirjoittaminen. Näin paljon vastuuta saaneet velvoitettiin pysymään tunnustuspykälän mukaisessa opissa yhä uudestaan. On tietenkin selvää, ettei mikään yhdistys tai säätiö pysy Raamatussa ja tunnustuksessa hyvistäkään säännöistä huolimatta, jollei Jumalan suojeleva käsi ole jatkuvasti sen yllä!

Kysymys perustettavan säätiön nimestä oli myös ollut esillä. Miksi halusimme nostaa oppi-isä Lutherin nimen näin voimakkaasti? Eikö raamatullisempaa tai osuvampaa nimeä olisi löytynyt jumalanpalvelusyhteisöliikkeelle? Vastaus on yksinkertainen: Mikä muu nimi voisi tiivistää hengellisen linjamme ja jatkumomme luterilaiseen uskoon yhtä selkeästi kuin Martti-tohtorin sukunimi? Henkilöpalvonnasta ei ole kyse. Simo Kiviranta myöhemmin vastasikin kuulemaamme arvosteluun kuivakkaasta nimestä näin: *”Kun soppa on suuri, on puhuttava täsmällisin nimikkein. Haluamme pysyä sen uskonpuhdistuksen keskuspaalun luona, joka aikoinaan juntattiin meidänkin kirkon perustaan: Raamatun sana ja Lutherin oppi. Tämä ei ole vieras tosiseikka elävälle kristillisyydelle – päinvastoin”* (Pyhäkön lampu 4/2002).

Suhde kirkkoon

Keskusteluissa käsiteltiin myös säätiön suhdetta Suomen ev.lut. kirkkoon. Pöytäkirjaan on talletettu Simo Kivirannan selvitys:

Kristikunnassa on aina ollut paroikiaalijärjestelmän rinnalla poikkiseurakunnallista jumalanpalvelustoimintaa ordo-muodossa. Tästä esimerkkeinä ovat olleet akatemioiden hengellinen toiminta sekä sääntökunnat. Näin esim. Suomen kirkkohistoriasta on löydettävissä seurakunnallinen sekulaaripapisto sekä ordojen (fransiskaanit) regulaaripapisto, joka faktisesti kristillisti Suomen. Teologiset ja kirkko-oikeudelliset perusteet jumalanpalvelustoimintaan keskittyvälle säätiölle ovat olemassa, mutta kirkko ei halua sitä tunnustaa. Säätiö ei siis ainoastaan tukisi sellaista toimintaa seurakunnissa takaamalla jumalanpalveluksien jatkumisen, vaan nimenomaan aktiivisesti itse järjestäisi niitä ja näin toimisi ordo-seurakuntina ja siten tietystä osin kirkkona. Jatkokysymyksinä ovat sakraalien tilojen saaminen ehtoollisenviettoa varten. Samoin uusien pappien saaminen liittyy olennaisesti tähän kokonaisuuteen.

Alusta asti on siis ollut selkeänä näky jumalanpalveluksen ympärille kokoontuvista seurakunnista kirkkomme hengellisessä jatkumossa. Edessä olevat ongelmat on myös tiedostettu: Mistä tilat? Mistä paimenet? Mutta vastaus niihin oli jo myös sisäänkirjoitettu: kun kyse ei siis ole kirkon johdon hyväntahtoisuuden ja lupien varassa olevasta jumalanpalvelustoiminnasta vaan luterilaisesta seurakuntaelämästä, niin seurakunnalla on sekä oikeus että velvollisuus elää seurakuntana viettämällä ehtoollista tarvittaessa ilman tuomiokapitulin lupaa sekä kutsua ja vihkiä itse paimenensa.

Sääntöihin kirjattiin myös periaate, joka vain kirjoitti auki sen hengellisen railon, joka kirkossamme vallitsee. Altari- ja saarnatuoliyhteys on kirkossamme murtunut niin kirkon johtoon kuin valtaosaan kirkon papistosta.

Naispappeus on katkaissut Jumalan kansan jatkuvuuden, mikä historiassa ilmenee sekä viran jatkuvuutena että uskovien katkeamattomana ketjuna. Siksi säätiö tunnustaa saarnatuolin ja alttarin periaatteellisen yhteenkuuluvuuden ja tunnustaa vain ns. yhden konstituution periaatteen, jonka mukaan armonvälineet on hoidettava oikein (*recte*) Kristuksen asetuksen mukaan. Sitä, mikä tekee kirkon kirkoksi ei voida muuttaa. Pappi, joka toimii jumalanpalvelusyhteydessä (*communio in sacris*) sellaisen viran kanssa, jolta puuttuu Raamatun mukainen pätevyys, särkee edellä mainitun konstituution. Sen vuoksi näin menettelevä pappi ei voi toimia liturgina eikä saarnaajana yksinomaan säätiön vastuulla olevissa jumalanpalveluksissa.

Tämä kohta ei tarkoita sitä, että naispappeus olisi ainoa synti, joka särkee alttariyh-teyden tai sitä tentattaisiin kirkkovierailtamme ovilla. Se ei myöskään tarkoita sitä, etteikö moni taistelussa väsynyt ja periksi tässä kysymyksessä antanut virkaveli saisi säätiössä ymmärrystä ja lämpöä osakseen. Se tarkoitti kuitenkin sitä, että säätiön horisontti oli toinen kuin herätysliikkeissä, joissa perinteisesti menttiin palvelujärjestö-nä seurakuntiin sen ehdoilla ja kirkkoherran johdolla. Piispa tai kirkkoherra toimisi oven avaajana ja kirkollisen leiman antajana. Säätiön näkökulma nousi seurakunnas-ta ja yhteisöstä: Seurakunnalla on oikeus saada vain sellaisia opettajia ja paimenia, jotka opissa ja elämässä sitoutuvat seurakunnan yhteiseen tunnustukseen ja käytän-

töön. Sana ja tunnustus yksin avaavat ovet ja ovat oikean kirkollisuuden takeena. Viitekehystenä oli siis alusta alkaen seurakuntataso eivätkä kansankirkon tarjoamat toimintamahdollisuudet.

Suhde herätysliikkeisiin

Pinnalla tapaamisessa oli myös herätysliikkeiden ja säätiön välinen suhde. Kokouksen sihteerinä tiivistin keskustelun näin:

Keskustelussa todettiin yksimielisesti, ettei säätiö tule olemaan mikään uusi tai korvaava herätysliike. Säätiö ei missään nimessä saa edistää pirstoutumista, vaan päinvastoin sen tulisi olla kokoava. Säätiön pyrkimyksenä on koota ihmisiä yli herätysliike- ja kielirajojen jumalanpalvelusyhteyteen. Säätiön toiminnassa riittää hyvin nimi luterilainen ilman ylimääräisiä määreitä. Säätiö myös pyrkii olemaan yhteistyössä eri herätysliikkeiden kanssa. Perustettavaan valtuuskuntaan on välttämätöntä saada edustajiksi mahdollisimman laajalti eri herätysliikkeiden yksityishenkilöitä, mutta ei kuitenkaan virallisella mandaatilla olevia herätysliike-edustajia. Säätiö toimii yhteistyössä herätysliikkeiden kanssa, mutta ei niiden alaisuudessa.

Jokaisella paikalla olleella oli jokin läheinen kosketuskohta yhteen tai useampaan herätysliikkeeseen. Puheenjohtaja Simo Kiviranta oli evankelisessa liikkeessä kasvanut, rukoilevaisen liikkeen luotettu sekä Suomen Raamattuopiston hallituksen jäsen. Säätiö ilman muuta tähtäsi yhteistyöhön niiden herätysliikkeiden kanssa, jotka olivat ryhmittäytyneet samaan rintamaan ensin Paavalin synodissa ja sittemmin sen hedelmänä syntyneessä Suomen teologisessa instituutissa. Tämä oli vilpittömän tarkoitus. Vaikka pettymystä ja kritiikkiäkin oli ilmassa herätysliikkeitä kohtaan, missään väärässä kilpailuhengessä säätiötä ei perustettu. Tämä näkyy siinäkin, ettemme läheneet julkaisuissamme päämäärätietoisesti ruotimaan herätysliikkeiden ongelmia. Herätysliike emme myöskään mieltäneet olevamme – eihän sellaista voi perustaa – vaikka herätyksen hyväksi työtä halusimmekin tehdä.

Mutta tietty epäluottamus herätysliikejärjestöjä kohtaan toki oli olemassa. Ei vähiten siksi, että Sley'n hallitus oli juuri vaihtunut. Siksi periaate oli selvä: yhteistyö liikkeisiin haetaan yksityishenkilöiden kautta, ei virallisten elimien. Näin säätiö poikkeaisi esimerkiksi Suomen teologisesta instituutista, jonka hallitukseen jokainen taustajärjestö itse nimeää edustajansa. Vaikka Luther-säätiö liittyisi järjestökentälle, sen profili olisi erilainen kuin herätysliikkeissä. Luther-säätiön jumalanpalvelusyhteisöt eivät olisi vaihtoehto niinkään herätysliikkeille vaan paikallisseurakunnille.

Herätysliikkeet olivat toimineet yhdeltä osalta myös tienraivaajina säätiön työnäylylle. Itse olin ollut usean vuoden ajan mukana Sley'n Helsingin Pyhän sydämen kappelin messuissa. Siihen leipäjonoon oli hyvä sunnuntaista toiseen liittyä. Samalla se innosti: tähän kaupunkiin tarvitaan lisää näitä ravintopisteitä! Raamattuopistolla oli myös ollut omat messunsa Kauniaisissa. Luther-säätiössä halusimme tätä lisää ja enemmän seurakunnallisella identiteetillä. Näissä jumalanpalveluk-sissahan saarnaajat vaihtuivat jatkuvasti, eikä ollut mitään selvää lauma ja paimen

-asetelmaa. Ne olivat enemmän jumalanpalvelustoimintaa ja yksi työmuoto toisten joukossa kuin jumalanpalvelusyhteisö, joka elää ja kulkee yhdessä seurakuntana. Vuosia myöhemmin näissä liikkeissä on alettu puhua jumalanpalvelusyhteisöjen rakentamisesta. Ehkä Luther-säätiöllä on voinut olla tässä vuorostaan jokin tienraivaajatehtävä.

Selvää oli myös, että lähetysjärjestöjen voisi olla vaikeaa järjestää itse jumalanpalveluksia vastoin paikallisseurakuntien ja kirkon johdon tahtoa. Ensimmäistä kertaa lokakuussa säätiön valmisteluryhmään liittynyt Kansanlähetysten emeritus pääsihteeri, rovasti Matti Väisänen totesikin, että hän näkee tärkeänä tällaisen itsenäisen tahon, joka järjestää jumalanpalveluksia, mutta jota kirkko ei voi painostaa lähetysvarojen jäädyttämisellä.

Miksi siis tarvittiin vielä yksi järjestö olemassa olevien joukkoon? Ensinnäkin Luther-säätiöllä oli herätysliikkeisiin verrattuna toinen työnäky: luterilaisten jumalanpalvelusseurakuntien perustaminen. Herätysliikkeet olivat syntyneet tilanteessa, jossa kirkon perusrakenne jumalanpalveluksineen vielä toimi ja yhteiskunta eli tietynlaisessa yhtenäiskulttuurissa. Tilanne oli nyt ratkaisevasti erilainen niin kirkossa kuin kaupungeissa. Toiseksi herätysliikkeissä oli suuret sisäiset teologiset jännitteet, jotka estivät niitä toimimasta määrätietoisesti tunnustuksellisina liikkeinä. Kolmanneksi herätysliikkeiden toiminnalliset ja taloudelliset siteet ev.lut. kirkkoon olivat niin lujat, että liikkeiden mahdollisuudet toimia tunnustuksen mukaisesti uudessa tilanteessa olivat rajatut. Neljänneksi tarvittiin uusi järjestö, joka ei veisi minkään tietyn herätysliikkeen traditiota varsinaisesti eteenpäin, vaan voisi olla kokoava kutsumalla ihmisiä eri liikkeistä luterilaisen jumalanpalveluksen yhteiselle lattiapinnalle. Vaikka emme halunneet olla leili-, vaan viinikristittyjä, niin uusi viini tarvitsi uuden leilin.

Luther-säätiö perustettiin siis palvelemaan kirkkomme rakennustyötä ja tukemaan myös herätysliikeväkeä. Ongelmana oli kuitenkin se, mikä jollain tavalla oli selvillä, mutta viimeistään pian kirkastui meille, että jo uuden järjestön perustamisesta johtuen säätiön työ tulkittiin hajottavaksi toiminnaksi. Jo pelkkä olemassaolomme nähtiin epäluottamuslauseena. Seurakunnissa kysyttiin: mikä vika meidän messuisamme on, kun aloitatte omat messut? Herätysliikkeissä kysyttiin: mikä vika meidän liikkeessämme on, kun perustatte oman järjestön? Tässä jännitteessä Luther-säätiö onkin alusta asti elänyt ja yrittänyt kangeta kysymystä tähän suuntaan: voiko luterilaisia jumalanpalvelusseurakuntia olla liikaa?

Luther-säätiön perustamiskeskustelut käytiin siis läpi useassa palaverissa (10.8.; 1.9.; 13.9. ja 20.10.) perusteilla olevan Suomen Luther-säätiön hallituksen kokouksissa. Kokoonpano niissä vaihteli. Tämän lisäksi kysyttiin useilta kommenttiehdotuksia sääntöihin. Samalla pyrittiin keräämään peruspääoma kokoon. Ja kuitenkin pyrittiin välttämään julkisuuteen tuloa, ennen kuin säätiö olisi virallisesti perustettu. Tässä ei sitten aivan onnistuttukaan.

4. Poliisikammarin kautta

”Täällä puhuu komisario N.N. Espoon rikospoliisista. Teitä epäillään laittomasta rahankeräyksestä. Milloin Teille sopisi tulla kuulusteltavaksi?” Tällaisen puhelun sain aamutuimaan lokakuun toisella viikolla. Se putosi ensimmäistä kertaa säätiötä perustamassa olleelle nuorelle teologille kuin pommi. Olin edellisen yön ollut todella rauhaton, kun olin ollut yhteydessä pankkiin kysyäkseni, miten Luther-säätiön tilille oli kertynyt rahaa. Siellä oltiin vaitonaisia ja sanottiin, että tili on jäädytetty. En tajunnut lainkaan, mistä voisi olla kyse, ennen kuin seuraavana aamuna sain elämäni ensimmäisen kerran käskyn tulla poliisikuulusteluihin. Mitä oli tapahtunut?

Kun olimme avanneet tilit peruspääoman kartoittamiseksi, olimme sopineet perusteilla olevan säätiön hallituksen eli valmistelutyöryhmän sisällä, että jokainen käyttää omia kontaktejaan saadaksemme summan kokoon. Näin ollen moni meistä oli yhteyksissä joihinkin uskonystäviin. Erkki Pitkäranta, joka oli työryhmässä ollut tiiviisti mukana, teki A4-sivuisen paperin, jossa lyhyesti esiteltiin ajatus Luther-säätiön perustamisesta ja kerrottiin tilinumeromme. Pankkitilihän oli sen kaltainen, että sinne pystyi vain laittamaan rahaa, muttei nostamaan ennen kuin säätiö olisi rekisteröity. Lahjoitettujen varojen väärinkäytön mahdollisuus oli siis olematon. Näitä papereita Erkki oli kopioinut muutaman kappaleen ja antanut tuntemilleen henkilöille. Yksi niistä oli kulkeutunut Sley'n Sanansaattaja-lehden toimitukseen ja toiminnanjohtaja Seppo Suokunnakselle. Sanansaattajassa (14.10.99) olikin Katsaus-palstalla toimittaja Hannu Kipon kirjoitus: Salamyhkäisyyttä Luther-säätiön perustamisessa. Siinä kerrotaan hankkeesta perustaa uusi hengellinen toimintakanava, Luther-säätiö, ja tavoitteesta kerätä peruspääoma. Sitten viitataan keräyskirjeeseen: *”Keräyskirjeen on allekirjoittanut Sley'n entinen johtokunnan puheenjohtaja Erkki Pitkäranta.”* Lopuksi kirjoituksessa kerrotaan: *”Varojen keräystoiminta on luvanvaraista toimintaa. Etelä-Suomen lääninhallituksesta saamiemme tietojen mukaan Suomen Luther-säätiöllä ei ole valtakunnallista keräyslupaa.”*

Tilanne Sleyssä oli hyvin sähköistynyt tuona aikana. Puheenjohtaja oli draamatisesti keväällä eronnut, hallitus vaihtui kesällä ja syksyllä oli uusi säätiö perusteilla, jossa mukana oli entinen puheenjohtaja. Asia oli mennyt näin: Kun Sleystä oli kysytty, onko Luther-säätiöllä rahankeräyslupaa, ja kun sitä ei löytynyt, lääninhallitus pyysi saada keräyskirjeen, jonka se sitten toimitti edelleen rikospoliisin petososastolle. Sieltä minut ja Erkki kutsuttiin kuulusteltaviksi. Olimmeko sitten tahallisesti tai tahattomasti syllistyneet rikokseen, jonka seurauksena kaikki varat joutuivat valtiolle? Saisimmeko sakot, menisikö maine ja romuttuisiko Luther-säätiön perustaminen ainakin joksikin aikaa?

Kun saavuin 11.11.1999 petososastolle kuulusteltavaksi, komisarion työpöydällä toisessa pinossa oli nigerialaiskirjeen selvitykset ja sitten oli Luther-säätiön asiakirjat. Hyvässä petosvyyhtien sarjassa ainakin olimme! Minullakin oli paperit mukana. Isäni, joka toimi Helsingin raastuvanoikeuden käräjätuomarina, oli laatinut antamieni tietojen pohjalta selvityksen. Siinä todettiin yksinkertaisesti selvä tosiasia: *”Asiassa on kysymys säätiölain 1§ mukaisesta säätiön perustamisesta eikä rahankeräyslain*

I § mukaisesta rahankeräyksestä.” Asian ydin oli ilmaistu näin: Kyse ei siis ole ollut rahankeräyslaissa tarkoitettusta rahankeräyksestä, jossa yleisöön vetoamalla kerätään vastikkeetta rahaa. Rahan luovutus ei ole tässä tapauksessa vastikkeetonta, koska luovuttajat ovat itse olleet tai heillä oli mahdollisuus olla perustamiskokouksessa nimeämässä hallitus sekä hyväksymässä säännöt, minkä lisäksi he ovat allekirjoittaneet säädökirjan. Sen lisäksi todettiin, että keräyslupa voitiin myöntää vain säätiörekisteriin merkitylle säätiölle. Miten Luther-säätiö olisi voitu perustaa ja rekisteröidä, jollei peruspääoma ensin kerätä?

Tämä tapahtuma vaikutti siihen, että säätiön perustamiskokous pidettiin mahdollisimman pian. Tämä nopeutettu aikataulu johti puolestaan siihen, että jotkut työnäkyämme selventäneet keskustelut eri suuntiin eivät toteutuneet parhaalla mahdollisella tavalla. Saimmekin kuulla kritiikkiä salailusta. Osa oli varmasti oikeutettua. Peruspääoma saatiin pian kokoon, ja 24.10.1999 pidettiin perustamiskokous. Jokaisesta rahaa tilille laittaneesta tuli siis perustajajäsen näin halutessaan. Sain lähettää Luther-säätiön ystäväkirjeen, jossa oli ilo kertoa: *”Nyt tutkimus on saatu päätökseen ja Espoon kihlakunnansyyttäjä lausuu seuraavaa: ”Totean, ettei suoritettujen esitutkimusten perusteella ole todennäköisiä syitä epäillä teidän syyllistyneen epäiltyyn tai muuhunkaan rikokseen asiassa.”* Emme olleet syyllistyneet Erkin kanssa mihinkään laittomuuksiin säätiön perustamisessa. Mielenkiintoista oli kuulla, miten rikospoliisi oli soittanut eräälle vanhemmanpuoleiselle perustajajäsenelle kysyäkseen, tiesikö hän, mihin tarkoitukseen oli antanut lahjoituksen. Mutta poliisi olikin joutunut vastaajanpaikalle, kun puhelimesta innokas tukijamme oli tivannut tähän tapaan: *”Enkö minä saisi olla omilla rahoillani Luther-säätiötä perustamassa?!”*

5. Kansainväliset yhteydet

Tietääkseni ensimmäisen kerran Luther-säätiö mainittiin mediassa Kotimaa-lehdessä (10.9.1999). Utitissivulla oli otsikko: *”Suomen vanhauskoisille omia jumalanpalveluksia”*. Kirjoitus liittyi Helsingissä 2.-5.9.1999 pidettyyn North European Luther Academyn (NELA) kokoukseen. Siihen osallistui niin skandinaavisia tunnustuksellisia teologeja kuin edustajia Missouri-synodista. Kokous ajoittui juuri Luther-säätiön syntykeskusteluihin ja perusteilla oleva säätiö olikin neuvonpidoissa esillä. Tämä teologisia opintopäiviä järjestävä järjestö oli syntynyt 1995 Helsingissä pidetyssä keskustelussa Sakari Korpisen kotona, jossa sain olla mukana. Missouri-synodin huomattavin teologi Robert D. Preus (1924-1995) oli kansainvälisen Luther Academyn ensimmäinen johtaja ja oli mukana synnyttämässä pohjoismaista sisarjärjestöä. Kotimaassa kirjoitettiin: *”Jos Luther Akatemia toimii teologisena kohtauspaikkana, niin Suomessa perusteilla oleva Luther-säätiö aikoo järjestää ’perinteisen virkajärjestyksen’ mukaisia jumalanpalveluksia, joissa messun toimittavat vain miespapit.”* Tämä oli Luther-säätiön ensiesittely. NELA muodostui tärkeäksi yhteydenpitovälineeksi, mutta se toimi puhtaasti teologisella ja akateemisella tasolla. Se ei ole ollut missään vaiheessa kirkkopoliitiikan väline tai pastoraaliseen toimintaan tähtäävä järjestö. Tär-

keätä teologista analyysiä siinä on kuitenkin tehty, ja näin se on rakentanut siltoja eri puolille maailmaa. Se on osaltaan palvellut tunnustuksellisten verkostoitumista.

Entä Luther-säätiön suhde Missouri-synodiin? Oliko Luther-säätiön synty sitten Missouri-synodista johdettu operaatio? Onko toiminta mahdollistunut Amerikasta saaduilla dollareilla? Tämä käsitys on sitkeästi elänyt koko Luther-säätiön toiminnan ajan. Kotimaa (25.1.2007) otsikoikin: ”Missouri-synodi rahoittaa Luther-säätiötä.” Olihan tuntematon tunnustuksellinen luterilainen kirkkokunta, Missouri-synodi, rantautunut näkyvällä tavalla Itä-Eurooppaan, kun se solmi kirkolliset yhteydet Inkerin, Latvian ja Liettuan luterilaisten kirkkojen kanssa. Ulottuivatko tämän Luterilaisen maailmanliiton ulkopuolelle jääneen konservatiivisen kirkkokunnan lonkerot myös Suomeen?

Luther-säätiö halusi alusta alkaen linkitträytyä kansainväliseen tunnustukselliseen verkostoon. Yhteyksiä on solmittu monella eri tavalla moneen eri tahoon. Amerikan-yhteydetkin ovat olleet tärkeitä, mutta Luther-säätiöllä ei ole missään vaiheessa ollut mitään virallista yhteyttä ja neuvottelukosketusta Missouri-synodin kanssa. Emme ole myöskään saaneet dollariakaan työmme tukemiseen tältä kirkkokunnalta. Itse asiassa emme virallisesti ole edes ehtoollisyhteydessä. Tärkeäksi sen sijaan toiminnan kannalta muodostui yhteistyö Lutheran Heritage Foundationin kanssa, joka on itsenäinen säätiö, joka toimii käänös- ja julkaisutyössä eri puolilla maailmaa erilaisten luterilaisten kirkkojen kanssa. Se on myös yksi monista Missouri-synodin palvelujärjestöistä. Sen antama taloudellinen tuki on mahdollistanut julkaisujemme ilmaisjakelun. Olemme myös kääntäneet monia Amerikan luterilaisuudessa syntyneitä teoksia. Toinen tärkeä yhteys on ollut Fort Waynen pappiseminaari (CTS), jossa työntekijöistämme ovat tähän mennessä opiskelleet (Matti Väisänen), Pekka Huhtinen, Juhana Pohjola, Markus Pöyry ja Esko Murto. Sieltä on saatu kestäviä teologisia eväitä työhön. Näitä suhteita varmasti haluamme jatkossakin ylläpitää ja kehittää.

Luther-säätiön perustamisvaiheessa Ruotsin Missionsprovinsenia ei ollut vielä perustettu. Ruotsiin oli kuitenkin syntynyt luterilaisia jumalanpalvelusyhteisöjä. Kysymys pappisvihkimyksistä oli siellä myös polttava, ja alustavat keskustelut lähetyshiippakunnasta olivat käynnistyneet. Haasteet Pohjanlahden molemmilla puolilla olivat siis samankaltaiset. Vanhastaan Ruotsin ja Suomen tunnustusliikkeillä olivatkin olleet hyvät ja tiiviit yhteydet. Paavalin synodin kautta olin saanut opiskeluaikoina olla mukana useassa tapahtumassa Ruotsissa. NELA jatkoi ja tiivistä tätä yhteyttä. Sen puheenjohtaja ja Suomessa usein vierailut kirkkoherra Fredrik Sidenvall olikin juuri kirjoittanut Luther-säätiön työnäkyyn oleellisesti liittyvän ohjelmakirjasen *Kampen för tron* (2000). Siinä linjattiin kokonaisvaltainen kirkollinen uudistus *koinonioiden*, jumalanpalvelusyhteisöjen perustamisen pohjalta. Sidenvallin mukaan Göteborgin viimeinen tunnustuksellinen piispa Bertil Gärtner lanseerasi tämän raamatullisen ja varhaisen kirkon elämään liittyvän termin koinonia, joka tuli tarkoittamaan kansankirkoissa kodittomiksi jääneiden muodostamia vapaita jumalanpalvelusyhteisöjä. Kun Luther-säätiö oli perustettu ja ensimmäinen jumalanpalvelusyhteisö oli rakenteilla Helsingissä, noteerattiin tämä heti myös Ruotsissa. *Kyrka och Folk* (41/00)

selvitti, miten nyt myös Suomessa on alkanut syntyä koinonioita, jumalal palvelusyhteisöjä. Samanlaiset vaikeat kirkolliset kysymykset ovat pakottaneet etsimään myös yhdessä samankaltaisia ratkaisuja samalta oppiperustalta. Tämä yhteistyö tiivistyi myöhemmin Lähetyshiippakunnassa, Missionsprovinsinissa.

Luther-säätiöllä on siis perustamisvaiheesta saakka ollut ikkunat ja ovet auki moniin kansainvälisiin yhteyksiin. Tieto liikkuu nopeasti. Yhteyksiä on helppo verkko maailmassa ylläpitää. Itse olen mieltänyt Luther-säätiön synnyn osaksi tunnustuksellista luterilaista uudistusliikettä, jonka vaikutukset ovat näkyneet erityisesti entisen Neuvostoliiton maiden luterilaisissa kirkkoissa, lähetyksentillä esimerkiksi monissa Itä-Afrikan luterilaisissa kirkkoissa sekä Pohjoismaiden tunnustuskirkollisissa järjestöissä.

6. Innostavaan työhön

Katekismuksen opetuksen mukaan Pyhä Henki kutsuu ja kokoaa seurakunnan sanan kautta. Yhteys on Jumalan lahja. Tämän sain omin silmin nähdä Luther-säätiön syntyvaiheessa. Työyhteyteemme johdatettiin monia innostuneita ihmisiä erilaisista lähtökohdista. Samalla Luther-säätiö kohtasi monenlaisia toiveita ja pyyntöjä. Vaikka meillä oli selvä työnäky, huomasimme yhtäkkiä myös tarpeen tarttua erilaisiin hankkeisiin, jotka muille eivät kelvanneet tai joihin meitä vain pyydettiin. Ilmeiseksi kävi myös varauksellisuus ja jopa vastustus, jota uusi järjestö sai kirkollisella kentällä osakseen. Tässä joitakin tärkeitä yhteyksiä, työnavauksia ja reaktioita herätysliikkeistä.

Kastekirjan julkaisijaksi

Kansanlähetyksen eläkkeelle jäänyttä rovastia Matti Väisästä en ollut ennen Luther-säätiön perustamista tuntenut. Nimeltä olin toki kuullut ja jossain nähnyt. Simo Kiviranta sen sijaan tunsikin hyvin. Kun Ryttylän rovasti oli jäänyt eläkkeelle, hän oli paneutunut häntä pitkään askarruttaneeseen kastekysymykseen. Tämä oli johdattanut hänet kirjan tekemisessä yhteyksiin tuttavansa Simon kanssa. Simon ehdotuksesta he pitivät yhdessä Timo Laaton kanssa seminaaria Matin kirjan luvuista. Kirjan Pyhä kaste Raamatussa valmistuminen ajoittui juuri Luther-säätiön perustamiskeskusteluihin. Simo kutsui mukaan Matin, joka innostui hankkeesta omistakin lähetyksjärjestölähtökohdistaan, josta edellä kerroin. Näin Matti-rovasti johdatettiin Luther-säätiön hallitukseen ja sen varapuheenjohtajaksi. Hän onkin ollut korvaamaton pylväs työssämme.

Kun Pyhä kaste Raamatussa -kirjalle etsittiin kustantajaa, Matti kohtasi käsittämättömiä vaikeuksia. Eri syistä, jotka liittyivät teologiaan, talouteen ja raamatunkäännökseen, kaikki herätysliikekustantajat (Uusi tie, Sley-kirjat, Perussanoma, Concordia) sanoivat tälle kirkkohistorialliselle teokselle: ”Kiitos ei.” Matti jäi käsikirjoituksensa kanssa tyhjän päälle. Näin juuri perustettu Luther-säätiö löysi itsensä

yhtäkkiä tilanteesta, jossa siitä tuli kolme kuukautta rekisteröitymisen jälkeen julkaisija. Kustantajaksi ryhtyi Simo ja Kirsti Kivirannan perheyritys Research Paja Oy. Olimme vakuuttautuneita kirjan suuresta arvosta ja tärkeydestä. Pyhä kaste Raamatussa -kirjan julkaisijan sanassa on myös Luther-säätiön esittely:

Teoksen julkaisija on vuoden vaihteessa perustettu Suomen Luther-säätiö. Säätiön tarkoitus on järjestää tunnustuksemme mukaisia jumalanpalveluksia ja muuta hengellistä toimintaa. Raamattu ja luterilainen tunnustus on se lippu, jonka alla haluamme tehdä tavoitettavaa työtä ja rohkaista uskovia herätysliikkeissä ja seurakunnissa. Säätiö tekee työtä sen puolesta, että Kristuksen Kirkon tuntomerkit: Puhdas Jumalan sana ja sen mukaan toimitetut sakramentit ovat voimassa ja käytössä. Olemme eräänlainen 'jatkokäsi' siellä, missä kuvatuista herättävää ja uskoon kutsuvaa toimintaa odotetaan ja annetaan sille tilaa. Huomattavan vastuun työstämme kantavat uskovat maallikot, kirkkomme liian vähän käytetty arvokas voimavara.

Tässä kirjassa ei vain esitely Luther-säätiötä, vaan se linjasi meidän teologista profiiliamme. Saihan tämä kirja kasteen juhluvuonna valtavan julkisuuden. Monet ihmiset ovat löytäneet toimintaamme juuri tämän teoksen kautta, kun ovat löytäneet kasteen armon kestävän pohjan uskonelämälleen. Samalla kirjan julkaisu merkitsi suurta käymistilaa uuspietistisessä Suomen Evankelisluterilaisessa Kansanlähetyksessä (SEKL). Vaikka oli joitakin SEKL:n työntekijöitä, jotka allekirjoittivat Matin kasteopetuksen raamatullisuuden, valtaosa torjui entisen pääsihteerinsä teologisen linjauksen kokonaan. Kysymys koski erityisesti kasteen uudestisyntyttävää vaikutusta. Kun teimme Matin kirjan julkistamisen jälkeen kiertueen Itä-Suomeen, saimme huomata, miten ovet olivat sulkeutuneet ennen Matille auki olleisiin paikkoihin. Luther-säätiöstä ei ollut tullut vain julkaisija vaan myös uhka yhden lähetysjärjestön yhtenäisyydelle. Näin ainakin moni koki. Mutta itse teos on kantanut ja kantaa siunauksensa monille.

”Vara-Sley”?

Vuonna 1999 Suomen Luterilainen Evankeliumiyhdistys oli elänyt suuressa murroksessa. Alavuden evankeliumijuhlien jälkeen pohdittiin todella vakavasti erilaisia tulevaisuuden vaihtoehtoja. Itselleni evankelinen liike oli tutuin. Vaikka en ollut evankelisesta kodista, minut johdatettiin Karkun evankelisen opiston raamattukurssille 1992 ja sitä kautta evankelisten opiskelijoiden toimintaan. Sieltä löysin myös Päivi-vaimoni. Evankelinen liike oli tullut minulle tutuksi vuosien aikana. Sitä se oli ollut vielä paljon enemmän Simo Kivirannalle. Oli siis hyvin luontais-ta, että Luther-säätiötä perustettaessa yhteytemme olivat läheiset kriisissä olleeseen evankeliseen liikkeeseen. Sley'n vuosikokouksen vallanvaihdon jälkeen sainkin itse osallistua Kivirannan kotona 26.7. pidettyyn palaveriin, jossa pohdittiin epävirallisesti Sley'n tulevaisuutta. Mukana olivat mm. Sakari Korpinen, Jari Rankinen, Erkki Koskenniemi ja Erkki Pitkäranta. Pyrkimys oli varmasti tiivistää sekaisin olleita vanhauskoisten evankelisten rivejä. Esille nousi myös ajatus uudesta evankelisen liikkeen sisällä toimivasta säätiöstä, jolle voisi Sley'n piiristä koota varoja. Huoli liikkeen

tulevaisuudesta oli polttava. Tämä säätiöajatus ei kuitenkaan vastannut niitä tarpeita ja odotuksia, joita me olimme laittaneet perusteilla olevalle Luther-säätiölle. Se palaveri ei johtanut mihinkään konkreettiseen. Silti tämä tapaus on vain esimerkki siitä, miten pohdittiin erilaisia varasuunnitelmia, jos Sley'n tunnustuksellinen linja kaatuisi kokonaan.

Kun Luther-säätiötä perustettiin, joukossa oli monia Sley'n vaikuttajia. Tässä joi-takin teologeja: Reijo Arkkila, Pekka Huhtinen, Sakari Korpinen, Eero Parvio, Reino Salo ja Väinö Uusitalo. Myös useita Sley'n oto-saarnaajia oli perustajajäsenistössä mukana. Samalla kun monia evankelisia aidosti innosti Luther-säätiön oma työnäky, monilla oli mielessä myös tämä ajatus: jos Sley uppoaa, on hyvä olla pelastusvene valmiina. Luther-säätiö oli monille 'vara-Sley'. Tämän termin ilmeisesti lanseerasi Reijo Arkkila, joka on kyllä monella tapaa innostanut Luther-säätiön työtä. Saimme julkaista hänen juhla kirjansa Astu Arkkiin (2002). Samalla kun se oli kunnianosoitus jubilaarille, se oli myös monella tapaa teologinen linjakirjamme. Rovasti Eero Parvion kirja Pitääkö minun tehdä parannus? oli myös tärkeä ja aloitti Hengen viisauksen -kirjasarjamme.

Ei siis ole ihme, että säätiön alkuvaiheessa Luther-säätiö nähtiin evankelisen liikkeen sisäisenä ryhmittymänä, joka linnoitautui naispappeuskysymyksen äärelle. Luther-säätiö oli erityisesti toiminnanjohtaja Seppo Suokunnaksen silmissä uhka evankelisen liikkeen yhtenäisyydelle. Sekä pääkirjoituksessaan Sanansaattajassa (4.1.1999; 6.4.2000) että toimintakertomuksessa Suokunnas otti kantaa pienten vapaakirkkojen ja Luther-säätiön syntyyn: *"Yritykset ovat pienimuotoisia eivätkä ne varsinaisesti kilpaile vanhojen herätysliikkeiden kanssa. Kuitenkin ne merkitsevät hajaannuksen lisääntymistä herätysliikkeitten ja järjestöjen kentässä sekä kannatus-pohjan uudelleenjakoa. Myönteistä tieteenkin on selvän luterilaisen opin ja tunnustuk-sen opettaminen ja vahvistaminen."* Toiminnanjohtajaa ei huolestuttanut niinkään teologia vaan toiminnallisten ja taloudellisten voimavarojen jakautuminen. Toki teologinenkin linjaero oli olemassa, sillä Suokunnas itse oli johdattamassa Sleytä naispappeuskysymyksessä yhteistyölinjalle.

Luther-säätiö ei kuitenkaan missään vaiheessa aikonut viedä jonkin herätysliik-keen omaa traditiota eteenpäin – ei myöskään Sley'n, jos sen kirkollistaminen olisi onnistunut. Raamattu ja luterilainen tunnustus oli pohjamme. Se sitten yhdisti tai erotti meidät suhteessa missä tahansa liikkeessä toimivaan. Evankelisesta liikkeestä saimme kuitenkin monia vastuunkantajia toimintaamme. Sen hallituksen entinen puheenjohtaja Erkki Pitkäranta perheineen tuli suurten lahjojen kanssa kokosydä-misesti Luther-säätiötä rakentamaan. Japanin-lähetti Pekka Huhtinen oli toiminut Pyhän sydämen kappelin pastorina, ennen kuin hänen työsuhdettaan ei Sleyssä enää jatkettu. Näin Luther-säätiö sai yhteyteensä kokeneen lähetin ja viisaan teologin. Pekka toteuttikin Luther-säätiön ja Lutheran Heritage Foundationin tukemana lä-hetysoikeuksia Sudanissa ennen lähtöään Kanadaan. Tämä oli meidän avauksemme lähetystyössä. Samoin Luther-säätiö tuki silloin Sley'n torjumia entisiä lähettejä, Reino ja Reija Toikan perhettä Länsi-Suomen Rukoilevaisen yhdistyksen kautta. Yhteys rukoilevaisiin onkin ollut tärkeä ja rakentava koko toimintamme ajan. Ru-

koilevaisvaikuttaja Erkki Leino on pitkäjänteisesti rakentanut Luther-säätiötä sen hallituksessa.

Pitkäaikaisen ja merkittävän vaikutuksen Luther-säätiön työhön toi mukanaan pastori Sakari Korpinen. Olin tutustunut Sakariin ja Liisaan ja heidän perheeseensä opiskelujeni alkuvaiheessa. Asuimme naapureina Helsingin Töölössä monta vuotta. Toimin myös usean vuoden Paavalin synodin sihteerinä, kun Sakari oli puheenjohtaja. Yhteistyömme oli kestänyt ennen säätiön perustamista jo monta vuotta. Sakari oli myös innostamassa Luther-säätiön perustamiseen. Kun sitten Sley saneerasi Korpinen ulos eikä hänelle avautunut muutaman yrityksen jälkeen seurakuntapaikkaa, oli ilo saada Sakari Luther-säätiön pastoriksi vuonna 2002. Hän toi mukaan tärkeätä hengellistä jatkumoa ja teologista eteenpäin vievää aloitteellisuutta työhömmе. Saumatta onkin yhteistyötä tehty nämä vuodet niin julkaisupuolella ja yhteisöjen rakentamisessa kuin yhdessä kravatti kaulassa, odottamassa lipereidemme kuivumista tuomiokapitulien paahtimoissa.

Sleyn sisäisellä kriisillä oli myös Luther-säätiön kannalta yksi merkittävä lisävaikutus. Simo Kivirannan pitkäaikainen ystävä, professori Heikki Koskenniemi halusi antaa juuri Luther-säätiön kustannettavaksi kääntämänsä suurteoksen: Martti Lutherin I Mooseksen kirjan selityksen. Tämä Lutherin teologinen testamentti on ollut suuri etuoikeus julkaista. Tätä kautta Luther-säätiöstä tuli kertaheitolla yksi merkittävimmistä uskonpuhdistuksen perinnön siirtäjistä kirkossamme. Heikki Koskenniemi on ollut Luther-säätiössä muutenkin tärkeällä rohkaisijan paikalla. Minulle myös merkitsivät paljon hänen profetaalliset sanansa Simo Kivirannan juhla kirjassa Jumalan kansan tie (1996):

”Me lähdemme kirkosta vasta, kun meidät sieltä ajetaan.” Erehdys. Emme saa pettää itseämme: Meitä ei koskaan ajeta pois kansankirkosta. Katto ja seinät antavat kyllä sijaa. Pahempaa on odotettavissa: meidät halutaan sopeuttaa, jollei ensimmäisessä polvessa niin seuraavassa. Kuitenkin olen vakuuttunut siitä, että näin ei tule tapahtumaan. Jokin ratkaisu on jo kauan ollut tiedossa ylhäällä.”

Itse koin, että Luther-säätiön synty voisi olla osa tätä ratkaisua.

Yhteisöjä rakentamaan kaupunkikulttuurissa

Istuin 10.1.2000 Suomen Raamattuopiston ruokalassa. Meneillään olivat perinteiset teologipäivät. Niin kuin tällaisilla päivillä yleensä, tärkeimmät teologiset keskustelut käydään luentosalien ulkopuolella kahvipöydissä. Niin tälläkin kertaa. Sain sinä päivänä ensimmäisen kerran tutustua opiskelijapastori Jari Kekäleeseen. Toki olin nähnyt ja kuullut hänen laulavan ja puhuvan, mutta keskusteluyhteyden en koskaan ollut tullut Jarin kanssa. Mutta tuona päivänä aloitimme keskustelun, joka jatkuu yhä vilkkaana.

Jari oli toiminut Opiskelija- ja koululaislähetyksen (OPKO) opiskelijapastorina Helsingissä usean vuoden. Hän oli seurannut läheltä, mitä kristillisessä opiskelijatyössä tarkoittaa kulttuurimme läpäissyt yksilökeskeisyys. Opiskelijat liikkuvat pai-

kasta toiseen sen mukaan, missä on tarjolla parhaat palvelut. Tämä kokemus oli jättänyt häneen yhteisön kokoisen aukon. Evankelioimistyökin tarvitsee perheyhteyden, johon kutsua ja jonka keskellä kasvaa. Hyvätkään teoreettiset opetukset eivät riitä, jos se ei laskeudu käytäntöön sanan ja sakramenttien ympärille kokoontuvaan seurakuntaelämään. Tarvitaan yhteisöjä ja kokonaisvaltaista seurakuntayhteyttä Kristus-ruumiin osallisuudessa. Näitä ajatuksia Jari innostuneena minulle jakoi. Samaa puhetta hän oli ilman vastakaikua pitänyt oman taustajärjestönsä parissa jo vuosia. Olin kuulemma sen jälkeen sanonut: ”*No, me lähdemme rakentamaan jumalanpalvelusyhteisöjä. Tuletko mukaan?*” Luther-säätiö oli rekisteröity muutamaa päivää aikaisemmin, mutta varsinainen toiminta oli vielä alkamatta. Tässä saumassa meidät johdatettiin yhteen ja huomaamaan yhteinen hengellinen työnäkymme. Tärkeäksi tässä prosessissa Jarille oli tullut hyvä yhteys Simo Kivirantaan, jonka kanssa hän oli saanut vapaasti ja turvallisesti testata teologisia pohdintojaan.

Jari ja Päivi Kekäleen merkitystä Luther-säätiön työn kehittymisessä on vaikea yliarvioida. Yhtäältä Jari on ollut merkittävä teologinen analyytikko ja yliveto kulttuurin lukija nykytilanteestamme. Toisaalta hän on ollut monelle silloiselle teologian opiskelijalle ja meidän nykyiselle pastorillemme hengellinen isä, mentori ja korvaamaton keskustelukumppani.

Eri reittejä pitkin sain tutustua Opkon toimintaan. Useissa opiskelijajailloissa olin opettamassa erityisesti jumalanpalveluksen merkityksestä. Hoitavathan opiskelijat usein uskonelämäänsä vain opiskelijajailloissa ja raamattupiireissä. Vanhastaan Opkon ja sen taustajärjestön Suomen Raamattuopiston tavoitteena on ollut kasvattaa kantaa ja vastuuta ottavia kristittyjä paikallisseurakuntiin. Kirkkomme teologisen murtuman keskellä tämä malli on kuitenkin osoittautunut yhä ongelmallisemmaksi. Aivan oikein kirjoitettiin 40-vuotiaan Opkon juhlakirjassa Herätys (2004): ”*2000-luvun Opkon kysymys onkin mikä on se yhteisö, johon koululaiset ja opiskelijat voivat liittyä?*” (s.116) Tähän kysymykseen ei taustajärjestöillä ole ollut antaa tyydyttävää vastausta. Henkilökohtainen suhde Vapahtajaan näkymättömässä kirkossa ei voi riittää. Monet opiskelijat ovatkin löytäneet jumalalpalvelusyhteyden Luther-säätiön yhteisöistä. Tämä on taas aiheuttanut huolta ja mielipahaa joidenkin Opkon senioreiden parissa. Luther-säätiö on nähty jumalanpalvelus-, seurakunta-, ehtoollis- ja paimenvirkaopetuksessaan nostaneen uskon kehällisempiä asioita uskon keskukseen. Näin Luther-säätiön seurakunnat ovat saaneet kahtalaista vastaanottoa. Toiset ovat löytäneet Kristuksen sanassa ja sakramenteissa luterilaista messua viettävän seurakunnan keskellä. Toiset taas ovat nähneet sen olevan vaarallista uusortodoksiaa, joka hajottaa uuspietististä herätysliikettä.

Vaikka olen edellä kuvannut joitakin niitä jännitteitä, joita Luther-säätiö monissa herätysliikkeissä synnytti, niin tarkoitukseni ei ole vähätellä millään tavoin sitä arvokasta hengellistä työtä, mitä niissä on tehty pitkään ja yhä tehdään. En myöskään väitä sitä, ettemmekö me Luther-säätiössä olisi voineet toimia monissa asioissa fiksummin. Mutta silti meille oli yllätys, miten nurjasti ja epäluuloisesti Luther-säätiöön monesti suhtauduttiin. Koimme astuvamme hengellisten etujärjestöjen kartellisoituneeseen maailmaan, johon uusia tulokkaita ei kaivattu. Samalla on sanottava,

että paljon tukea ja rohkaisua olemme saaneet kaikista näistä liikkeistä henkilökohtaisella tasolla, ja paljon siltoja on myös rakentunut viimeisinä vuosina. Erityisen ilahduttavaa on ollut Sley'n tunnustuksellisuuden vahvistuminen. Hyvin monessa asiassa olemmekin koko ajan olleet samalla puolella viivaa.

7. Työnäkyä jakamaan

Kun säätiö oli perustettu, kiersin kutsuttuna puhumassa erilaisissa tilaisuuksissa. Yksi mieleen jäänyt tilaisuus oli Paavalin synodin kirkkopäivät Rengossa 15.4.2000. Mieleen se on painunut, koska asetelma kertoo näin vuosien päästä katsottuna, miten säätiön syntyvaiheessa oli vielä jotakin tilaa tunnustuksellisille toimia kirkkomme rakenteissa. Kukaan meistä ei silloin tiennyt, kuinka nopea muutos tulisi olemaan. Seurakunnan kirkkoherrana oli tuolloin TT Petri Hiltunen, ennen kuin hänet seuraavana vuonna valittiin Valkealan kirkkoherraksi tunnetuin seurauksin. Olin kutsuttu keskustelukanavan alustajaksi. Toinen alustaja oli ystäväni ja Vammalan seurakunnan pastori Jari Rankinen, jonka myöhemmät vaiheet virasta eroamisineen on dokumentoitu kirjaan *Evankeliumin tähden*. Kanavan aiheena oli: Missä Suomen kirkossa mennään? Meillä oli toinen toisiamme täydentävät alustukset, jotka voitaisiin tiivistää näin: Jari painotti, että toimitaan paikallisseurakunnissa siellä rohkeasti koko Jumalan sanaa julistaen. Minä puolestani vaahtosin kirkon sisällä toimivien mutta siitä organisatorisesti riippumattomien jumalanpalvelusyhteisöjen puolesta. Tämä oli hyvä 'kaksoisstrategia' eteenpäin.

Voi olla hiukan arveluttavaa lainata omia tekstejään, mutta seuraavaa sitaatti kuvaa osuvasti tuntoja, jotka osaltaan ajoivat säätiötä perustamaan. Itseäni oli väkevästi puhutellut Herman Sassen ajatus institutionaaliseen valheesta. Alustuksessani sanoin muun muassa näin:

Tällä hän tarkoittaa sellaista Jumalan sanan vastaista harhaoppia, joka valtaa kirkon organisaation, johdon, koko instituution ja sille annetaan kirkkolain suoja. Tällöin valhe saa laillisen aseman ja sitä on sen jälkeen enää mahdoton torjua ja hylätä. Pikku hiljaa se hapattaa koko kirkon. Tällainen kirkko joutuu väkisin puolustamaan väärää oppia ja vaientamaan sitä arvostelevat äänet. Jos kyse olisi yksittäisistä harhaopettajista, asia voitaisiin korjata ja taisteluun ryhtyä Jumalan sanan totuuden puolesta. Mutta jos valheelle annetaan kirkkolain suoja, niin sille on mahdotonta tehdä mitään. Kirkko on täysin halvaantunut eikä sillä ole kykyä poistaa syöpäpesäkettä keskuudestaan. Eihän kukaan kuvittele, että harha hyvää hyvyttään itse poistuu ajan kuluessa. Lopputuloksena on, ettei enää tehdä eikä osata tehdä eroa valheen ja totuuden välillä.

Näin on käynyt naispappeuskysymyksessä Suomen kirkossa. Se ei ole yksittäinen paikallinen harha, jonka voisi poimia pois kuin rusinat pullasta. Se on täysin erityyppinen, koska se on saanut institutionaalisen valheen aseman. Se on kuin musta vesiväriainepöly, joka on tiputettu vesitynnyriin. Nyt yli kymmenen vuoden perspektiivistä voidaan aiheellisesti sanoa, että se on liennut jo lähes tulkoon kaikkialle kirkkoon. Ja se tulee leviämään myös niihin paikkoihin, jonne se ei vielä ole ehtinyt. Usean vuoden ajan aloittavista teologiopiskelijois-

ta 2/3 on naisia. Kirkko naisistuu vauhdilla! Varmasti löytyy joitakin poikkeusseurakuntia, 'turvalinnakkeita', mutta lopulta nekin valloitetaan. Meidän on nähtävä tämä vallitseva suunta ja tilanne. Mitään hengellistä kevättä ei ole luvassa Suomen kirkolle. Me rukoilemme herätystä, ja vaikka Jumala sellaisen armossaan antaisi, niin edessä on samojen ongelmien käsitteleminen kuin nyt on käsillä.

Tämä 'synkkä' tilannekäsitys kirkostamme ei kuitenkaan millään tavoin ollut la-
maannuttamassa. Olimmehan rakentamassa myönteistä vaihtoehtoa, ottamassa
valloittavia askeleita eteenpäin vain elintilasta taistelemisen ja peruuttamisen sijas-
ta. Ja suuri ilo, jonka jokainen työntekijämme on saanut kokea työssämme, on ollut,
että kun toiminnallinen linja on selkeä, sitä ei tarvitse koko ajan alleviivata. Kun
tunnustuksellinen identiteettimme on ollut selvä, niin saarnatuolista on ollut help-
po keskittyä leivän jakamiseen. Tunnustustaistelu kirkossa sai näin uuden muodon.
Se ei ole vain yksittäisten soturien uuvuttava taistelu kutsumuspaikassaan, vaan
myös rakenteellinen yhteisöllinen ratkaisu: itsenäiset jumalanpalvelusseurakunnat
kokoontuvat vahvistumaan ja virvottumaan sanasta ja sakramenteista.

Ensimmäinen seurakunta

"Kuka pitää halpana pienten alkujen päivän?" (Sak.4:10) Näillä sanoilla Simo Kiviranta asetti minut Helsingin Vanhankirkon seurakuntakodissa 6.8.2000 ju-
malanpalvelusyhteisöä rakentamaan. Pieneen seurakuntasaliin oli kokoontunut
muutamia kymmeniä seurakuntalaista. Siitä alkoi ensimmäisen jumalanpalvelus-
yhteisön toiminta, joka myöhemmin järjestäytyi Markus-yhteisöksi. Siitä asti olen
sitä laumaa paimentanut. Se on ollut myös ponnahtuslauta uusien yhteisöjen syn-
tymiselle. Monet siellä mukana olleet ovat siirtyneet sekä paimeniksi että seura-
kuntalaisiksi eri puolille Suomea. Monet ovat saaneet ensi kosketuksen työhömmä
ja opetukseemme siellä äänitettyjen saarnojen kautta kotisivuiltamme. Kaikessa
keskeneräisyydessään ja yhteisönä elämisen opettelemisen keskellä se oli myös
eräänlainen näyteikkuna: tätä tarkoitamme jumalanpalvelusyhteisöllä.

Jumalanpalvelustilan löytäminen ei ollut helppo prosessi, mutta ovet avattiin
meille hyvältä paikalta Helsingin keskustasta. Rohkaisevaa oli Vanhankirkon seu-
rakunnan kappalaisen Seppo Kososen asenne, kun pyysimme tilaa käyttöön. Seu-
rakunnalla oli kahdessa muussa kirkkotilassa omat messut. Kysyinkin, etkö koe
meitä kilpailijana. Hän vastasi: *"Aina parempi kun on yksi verkko lisää Jumalan
valtakunnassa."* Vaikka hän ei jaakaan teologista linjaamme, niin jos tämä asenne
vallitsisi laajemmin kirkossamme, kuinka toisenlainen olisikaan nyt tilanne. Näin
pääsimme istuttamaan ja juurruttaman hentoa seurakuntataimea kaikessa rauhas-
sa, ennen kuin myrskyt sitten alkoivat muutamaa vuotta myöhemmin.

Kun yhteisöä alettiin rakentaa, keskeistä oli ihmisten kohtaaminen ja henkilö-
kohtainen kertominen työnäystämme. Yksi sellainen ikimuistoinen ilta oli pian
säätiön perustamisen jälkeen Helsingin Puistolassa. Juuri ennen kirkkovuoden
vaihdetta 23.11.1999 olimme kutsutut Satu ja Raimo Savolaisen kotiin. Olim-
me nähneet eri yhteyksissä, mutta tutustuneet emme olleet. Sinä iltana sain jakaa

Luther-säätiön työnäkyä, ja se löysi hedelmällisen maaperän. En voinut tietää, että puhuin tulevan esimieheni kanssa. Mutta siitä lähtien Luther-säätiöön ja messuyhteisön yhdeksi tukipilariksi tuli Savolaisen perhe. Dosentti Raimo toi mukanaan seurakuntaamme iloiset ja lämpimät isännän kasvot. Raimossa Luther-säätiö sai lisäksi tarvittavaa tervejärkisyyttä ja hallinnointikokemusta hänen laajan yhteiskunnallisen kokemuksensa ansiosta valtionhallinnossa. Näin alusta asti mukana ollut maallikkovastuunkantaja sai sisältä käsin myös kasvaa hengellisesti siihen tehtävään, joka yllättäen tuli vastaan tammikuussa 2004, kun Simo Kiviranta sai taivaskutsun. Olin joskus aikaisemmin hiukan hädissäni kysellyt Simolta, kenet hän haluaisi seuraajakseen, jos Herra näkisi hyväksi kutsua hänet kotiin. Simo rauhallisesti vastasi: ”Kyllä Herra osoittaa oikean henkilön.” Näin todella kävi, kun puheenjohtajan vastuullinen nuija siirtyi Raimolle keväällä 2004.

Julkaisutyö

Kun vuoden 2000 alusta aloitin osa-aikaisena Luther-säätiön työntekijänä, suunnitelmissa oli koko ajan jumalanpalvelusten käynnistäminen. Sopivaa paikkaa etsiessä huomio työssä oli julkaisupuolella. Aamutähti-vihkosarjalla loimme teologista perustaa. Ne toimivat hengellisinä käyntikortteina. Tätä uskomme ja opetamme! Vuonna 2000 julkaisimme LHF:n tuella kuusi opetusvihkoa yhteensä 18 000 kappaletta ilmaisjakeluun. Aihepiirit liittyivät oleellisesti työnäkyymme ja tunnustustilanteeseen: jumalanpalvelus, virkakysymys, tunnustus, pyhitys, liturgia ja herätys sekä luterilainen identiteetti. Jaoimme myös ilmaiseksi 1000 kappaletta Robert D. Preusin klassikkoteosta Raamatun inspiraatiosta. Tämä kirja oli tutkielma luterilaisen ortodoksian ajan teologien raamattukäsityksestä. Ehkä tämä on ollut pieneltä osaltaan luomassa joidenkin mielessä kuvaa, että Luther-säätiö muka haluaisi kaikessa ratkaista 2000-luvun postmodernin kulttuurin kysymykset 1600-luvun vastauksin. Teologisessa jatkumossa haluamme toki seistä luterilaisten isien kanssa, mutta emme kuvittele, että täysin erilaisessa luterilaisessa yhtenäiskulttuurissa syntyneet mallit ja vastaukset voisivat automaattisesti ratkaista pirstaleisessa jälkikonstantinolaisessa kaupunkikulttuurissa seurakunnan rakentamiseen liittyvät kysymykset.

Pyhäkön lamppu -lehden julkaiseminen alkoi vuodesta 2001. Lehti on ollut luonteeltaan katekeettis-informatiivinen. Se on ollut opetuksen ja työnäyn levityksen väline. Olen toiminut sen päätoimittajana, mutta Simo Kiviranta itseoikeutetusti linjasi pääkirjoituksissaan uuden järjestön suuntaa sen ensimmäiset toimintavuodet. Sitä on saanut ilmaiseksi tilata ja myös kotisivuiltamme lukea. Levikkimäärä lähti nopeasti muutamasta sadasta kipuamaan ylöspäin.

Julkaisuissamme oli heti esillä myös Luther-säätiön logo. Luther-sinetin pohjalle kuvattu ristiinnaulittu Kristus. Kuvaa kiertää teksti: *Victor quia victima* eli ”voittaja koska uhri”. Tämä kiteytti luterilaisen ristinteologian ytimen: Jumala kätkee armonsa, voimansa ja viisautensa vastakohtiin. Tätä olemme saarnatuolissa ja alttarilla halunneet todeksi elää ja olemme myös saaneet nähdä, kuinka totta se on työssämme ollut. Ristin saarna tuo mukanaan myös ristin kantamisen. Mutta Jumalan armolli-

sisä käsissä inhimillisesti katsoen suuret tappiot ovat kääntyneet voitoksi ja pienuus vahvuudeksi. Keskeistä siinä on myös, että Jumala kätkee voimansa myös seuraajien- sa monenlaisen raihnaisuuden alle. Palvelijoiden heikkoudesta huolimatta Jumalan valtakunnan työ etenee vastustamattomasti.

Olenkin edellä ottanut esille joidenkin omaan elämäni ja Luther-säätiön työhön keskeisesti vaikuttaneiden ihmisten nimiä säätiön syntyvaiheessa. En tee sitä jalustalle nostamisen tarkoituksessa, mutta suuressa kiitollisuuden velassa kylläkin. Monia muitakin nimiä voisi tuoda esille, mutta nämä tässä minun matkakertomuksessani tällä kertaa. Kuinka monta kallista rinnalla kulkijaa ja suurilla lahjoilla varustettua ystävää myöhemmin onkaan vierelle työssämme johdatettu! Säätiön synty osoittaa ainakin minulle, ettei Kristus-ruumis koskaan koostu vain muutamasta jäsenestä, vaan toimivaan seurakuntaruumiiseen tarvitaan erilaisia jäseniä. Näen, että Luther-säätiön syntyvaiheessa tapahtui Jumalan ajalla suuri kokoonsoitto. Eri ikäiset, eri taustoista tulevat, eri lahjoilla varustetut löysivät toisensa. Ennestään tuntevat ja tuntemattomat löysivät saman mielen ja ajatuksen Kristuksen seurakunnan rakentamisesta tässä historiallisessa tilanteessa. Ymmärrän myös tämän todistavan, ettei Herran seurakunnan elämä koskaan ole tämän ihmeellisempää, mutta juuri tavallisuudessaan taivaasta johdettua. Jumala kutsuu konkreettisia vajavaisia ihmisiä työtovereikseen. Hän antaa kaiken inhimillisen heikkouden keskellä heille halun ja rohkeuden nähdä vaivaa Herrassa, eikä se Jumalan sanan mukaan ole koskaan turhaa.

8. Mikä siis synnytti Luther-säätiön?

Olen yrittänyt kuvata omalta näkökantiltani Luther-säätiön syntyvaiheita: mitä oikein missäkin järjestyksessä tapahtui ja ketkä olivat siinä mukana. Tärkein kysymys on vielä kuitenkin vastaamatta. Sitä on jo kosketeltu, mutta ei riittävästi. Organisaatio ja toiminta ovat vain sen palvelijoita. Tämä kysymys on yksinkertaisuudessaan: Mikä oli Luther-säätiön synnyttänyt hengellinen työnäky? Mikä sai meidät syttymään ja mitä toisille olemme kestävästi jakaneet?

Vastaus on tämä: *Martti Lutherin Raamatusta esille nostamat Kristuksen Kirkon seitsemän tuntomerkkiä; Jumalan sana, kaste, ehtoollinen, rippi, paimenvirka, julkinen jumalanpalvelus ja rukous sekä ristin kantaminen.* Näiden kautta Kristus on läsnä seurakunnan keskellä ja näissä Pyhä Henki kutsuu ja kokoaa ihmisiä pelastuksen yhteyteen. Näitä me olemme halunneet emme vain teoriassa opettaa, vaan käytännössä voimaan saattaa kirkossamme, josta ne ovat katoamassa kovalla vauhdilla. Tuntomerkkien kirkkoon olemme halunneet liittyä. Emme ole olleet rakentamassa uutta kirkollista järjestöä, Luther-säätiö -organisaatiota, vaan näistä tuntomerkeistä lyhentämättömästi eläviä seurakuntia. Luther-säätiö on ollut työrukkanen tässä perustehtävässämme. Olemme halunneet evankeliumin tähden tunnustaa Kristuksen kaikissa näissä tuntomerkeissä ja yhä edelleen haluamme. Emme ole halunneet sanoa vain, mikä on kirkossa ollut vialla, vaan myös myönteisesti rakentaa luterilaista

vaihtoehtoa. Taistelevassa kirkossa taistelun kohteena ovat aina nämä kirkon oikeat tuntomerkit. Ja lyhyt kymmenenvuotinen taipaleemme osoittaa, että juuri näissä olemme käyneet taistelumme kirkon keskellä.

Raamattukysymys (1) on alusta asti ollut kantava perusteemamme. Sana on ollut myös kirkko-oikeuden lähteemme. Kastekysymys (2) nousi esille julkaistuamme kaksi kastekirjaa vuonna 2000, ja sitten vuonna 2005 ja 2008 Missionsprovinsensissa vihittyjen pastoreiden toimittamien kasteiden seurauksena. Ehtoollinen (3) oli julkisessa keskustelussa 2004, sen jälkeen kun piispa Eero Huovinen oli vierailut Markus-yhteisön messussa Mellunmäessä. Tähän kysymykseen liittyi myös opetus avaintenvallasta (4). Paimenvirka (5) ei ole ollut tapetilla vain naispappeuden torjumisen tähden, vaan myös siinä, kun piispojen ordinaatiosulku murtui Missionsprovinsenin historiallisessa pappisvihkimyksessä Göteborgissa 2005. Jumalanpalvelus, julkinen kiitos ja rukous (6) on liittynyt perustehtäväämme syksystä 2000 asti. Se on ilmennyt sitten taisteluina oikeudesta viettää messua sakraalitulojen ulkopuolella tai toisten kirkkokuntien tiloissa sanktioidenkin uhalla. Se myös kauniilla tavalla näkyi ja kuului, kun julkaisimme Luterilaisia virsiä -julkaisun 2009. Pyhää ristiä on kannettu (7) eri tavoin: Luther-säätiötä on seurannut valtava mediajulkisuus vuodesta toiseen. Työntekijämme ovat saaneet kurinpidollisia toimia osakseen ja seurakuntalaiset kokeneet usein paljon kummeksuntaa ja epäluuloa, kun ovat kertoneet käyvänsä Luther-säätiön messuissa.

Mitä tämä Kristuksen seurakunnan tuntomerkkien äärellä eläminen on käytännössä merkinnyt itselleni? Tämä muisto kuvaa sitä selvimmin. Kun aloitimme messut Ruoholahdessa elokuussa 2000, muistan miten kaikessa sopivana apuna ja tukenani ollut vaimoni säesti messua pianolla ja viisi kuukautta vanha esikoistyttäremme Anni makasi peitolla pianon vieressä. Nyt hän on yhdeksänvuotias koululainen. Syvästi kiitollisena ajattelen, että kaikki nämä vuodet hän on saanut kasvaa luterilaisen seurakunnan keskellä viikoittaisessa messussa ja pyhäkoulussa. Olemme saaneet olla kasvattamassa seuraavaa sukupolvea Kristuksen evankeliumin aarteiden omistamiseen.

Simo Kiviranta kuvasi perustamiskokouksen puheessaan säätiön oikeaa identiteettiä: *”Tämä säätiö ei tietenkään ole mikään alku. Se on osa sitä elämän liikettä, joka alkoi siitä, kun Jumalan Poika itse tuli ihmiseksi ja kun kirkko siinä mielessä syntyi, siinä mielessä, kun sitä kutsumme apostolin mukaan Kristuksen ruumiiksi.”* Kyse on todella ollut Kristuksen kirkon elämän liikkeen jatkuvuudesta, sen siirtämisestä seuraavalle sukupolvelle. Tämä elämän liike on vuosien aikana levinnyt ja kutsunut uusia ihmisiä jumalanpalvelusseurakuntien osallisuuteen uusilla paikkakunnilla. Miten nämä syntyneet seurakunnat järjestäytyvät jatkossa ja mikä on Luther-säätiön osuus siinä, sen Pyhä Henki hyvin johdattakoon. Tarve uusiin seurakuntiin ja uusien pappisvihkimyksiin on jatkuvasti ajankohtainen. Tarve kokonaisvaltaiseen seurakunnalliseen vastuunottoon ev.lut. kirkossa kodittomiksi jääneistä tai siitä eronneista kristityistä on yhä polttavampi. Tämä on ohjaamassa meitä yhä selkeämmin kehittämään yliseurakunnallisia rakenteita Suomessa Ruotsin Lähetysshiippakunnan kaltaisesti.

Luther-säätiö aloitti toimintansa uuden vuosituhannen taitteessa AD 2000. Toisille se on ollut kirkon järjestelmään häiritsevästi iskenyt milleniummato. Meille se on kaiken oman puutteellisuuden ja heikkouden keskellä riemuvuoden todeksi elämistä Kristuksen armonevankeliumin lahjojen äärellä.